

Bokanmälningar

Ingemar Lindberg (red): Den glömda krisen – ett Sverige som går isär

Agora, 2000. 242 s.

Den radikala tankesmedjan Agora, som grundades år 2000, kom i höstas ut med sin första årsbok. Den har titeln *Den glömda krisen – ett Sverige som går isär* och fick en del uppmärksamhet i massmedia när den kom ut, inte minst genom en artikel på *DN-debatt* skriven av årsbokens redaktör Ingemar Lindberg.

Boken innehåller i första hand tio artiklar av forskare med akademisk hemvist i kulturgeografi, nationalekonomi, socialt arbete, sociologi och statsvetenskap, samt utredare vid LO och SCB. Redaktören tar sedan dessa artiklar som utgångspunkt för en inledande artikel som varnar för konsekvenserna av snabbt stigande inkomstklyftor och anklagar den socialdemokratiska regeringen för passivitet i fördelningsfrågor. Forskarsamhället får också sin släng av slevan och anklagas för att vara mer intresserat av akademisk meritering än av samhällsinformation. Att de flesta nationalekonomer inte står så högt i kurs är kanske inte så förvånande. Men Lindberg kritiserar också sociologiska "välfärdsforskare" som tydligen förväntas vara socialdemokratins bundsförvanter.

Boken inleds med en översatt artikel av Anthony Atkinson, som med rätta presenteras som en nestor inom forskningen kring inkomstfördelning. I artikeln vänder sig Atkinson mot den ofta förekommande bedömningen att de kraftigt stigande löneskillnaderna i USA under 1980-talet berodde på "yttre", och icke påverkbara, faktorer som teknisk utveckling och ökad internationell handel. I stället för han fram tanken att ändrade sociala normer kan ha haft en självständig effekt på lönestrukturen.

Artikeln presenterar hypotesen på ett intressant sätt men diskuterar inte ens möjligheten till empiriska tester.

Det är också märkligt att Atkinson hävdar att det finns ett transatlantiskt samförstånd som går ut på att de ökande löne- och inkomstskillnaderna inte går att påverka på grund av att de skulle ha orsakats av yttre faktorer som handel och teknisk utveckling. I själva verket har denna bedömning om orsakssambanden lett till ett ökat intresse för utbildning och utbildningspolitik inom den amerikanska forskningen. Även de svenska regeringarna under 1990-talet har expanderat utbildningen kraftigt, och särskilt satsningen på Kunskapslyftet har motiverats med fördelningsargument. Men utbildning som fördelningspolitisk strategi diskuteras inte någonstans i boken, vilket är en brist och dessutom orättvist mot den förda politiken.

Därefter följer en artikel av Bruce Bradbury och Markus Jäntti om barnfattigdom i den industrialiserade världen baserad på data från Luxembourg Income Study (LIS) som samlar data från olika länder och sedan mitten på 1980-talet lagt ned ett betydande arbete för att uppnå jämförbara definitioner och mått på hushållens inkomster. Få torde vara oberörda av just fattigdom bland barn och det är detta som gör sådana analyser så slagkraftiga i den allmänna debatten. Artikeln visar situationen i början av 1990-talet vad avser relativ och absolut fattigdom bland barn. Absolut fattigdom definieras utifrån den officiella amerikanska fattigdomsgränsen. Det är särskilt intressant att genomsnitt-

ligt sett rika USA inte bara hade högre relativ barnfattigdom än de nordiska länderna utan även högre absolut fattigdom.

Även detta är en översatt artikel. I en längre rapport på engelska, som jag läst i annat sammanhang, genomför författarna all den källkritiska granskning av sina beräkningar som också de data som bearbetats inom LIS ställer krav på. Tyvärr har referenslistan, som även innehåller referensen till huvudrapporten, fallit bort.

Därefter följer ett kapitel om ojämlikhet och utstötning i Spanien i ett komparativt perspektiv skrivet av Carlos Frade och Isabelle Darmon. Jag hade ganska svårt att se poängen med detta kapitel ur ett svenskt perspektiv. Det är till exempel lätt att rent allmänt säga att "ojämlikhetens innebörd i ett samhälle är starkt beroende av strukturen hos dess sociala och institutionella nät". Men det är betydligt svårare – kanske rentav omöjligt – att beakta sådana skillnader i en komparativ studie.

Sedan följer två kapitel om etnisk segregation. Det första, av Nihad Bunar, jämför situationen i ett getto i Chicago, ett i Paris, och ett i invandrantätt område i Stockholm. Irene Molina skriver ganska allmänt om etnisk boendesegregation. Även dessa kapitel hade jag svårt att förstå poängerna med. Visst kan man lätt peka på vådorna av att invandrare med låg inkomst hamnar i samma bostadsområden. Och att återge en intervju av en tonåring, som när hon träffar andra ungdomar uppger att hon bor i en annan del av staden än hon faktiskt gör, kan vara målande. Men det torde även finnas fördelar för en invandrare att bo nära människor med samma nationella och etniska ursprung. Att väga dessa för- och nackdelar mot varandra är sannerligen inte triviellt. Det är anmärkningsvärt att en färsk svensk studie tyder på positiva arbetsmarknadseffekter av att hamna i en "etnisk enklav", medan en färsk amerikansk studie tyder på motsatsen. Se Edin, Fredriksson & Åslund [2000] och Borjas [2000].

Åsa Löfström skriver om de fallande födelsetalen under 1990-talet. Hon visar

med hjälp av Britta Hoems forskning och resultat från en egen intervjuundersökning på ett övertygande sätt att det finns ett samband mellan den svaga situationen på arbetsmarknaden och de fallande födelsetalen. Allt talar för att kvinnor vill ha ett fast arbete innan de föder barn.

Tapio Salonen granskar arbetsmarknadspolitiken under 1990-talet och skiljer mellan begrepp som aktiv arbetsmarknadspolitik och aktiveringsplikt. Han betonar också att kvantiteten kom att prioriteras framför kvaliteten under perioden. Framför allt pläderar han på allmänna grunder för mer generella inslag i den svenska social- och arbetsmarknadspolitiken.

Björn Gustafsson och Mats Johansson presenterar resultat från en historisk studie av inkomstfördelningens utveckling i Göteborg från 1925 till 1958. De har själva tagit sig an uppgiften att samla in uppgifter från skatteregister i staden för 1925, 1936, 1947 och 1958. Personligen tycker jag det är oerhört glädjande att det finns nationalekonomer som tar itu med sådana uppgifter. De finner en kraftig minskning av spridningen av de disponibla inkomsterna under perioden; Gini-koefficienten sjönk från 0,405 1925 till 0,285 1958. Även om det är svårt att generalisera resultaten från en stad, som dessutom kan ha ökat sin andel av befolkningen under perioden, till hela landet antyder resultaten att detta var en period med kraftigt minskad inkomstspridning.

LO-utredaren Sven Nelander belyser ett antal skillnader mellan arbetarhushåll, låg- och mellantjänstemannahushåll, och högre tjänstemannahushåll. Han börjar med att beskriva skillnader i inkomster och inkomstutveckling för dessa hushåll från 1989 till 1999. Därefter visar han att det också finns betydande skillnader mellan grupperna vad avser t ex arbetsmiljö, hälsa, boende och kulturkonsumtion. Även om sådana mönster knappast är förvånande är det viktigt att visa att de finns. Med tanke på budskapet i boken hade det dock varit mera slagkraftigt att kunna visa

att skillnaderna i exempelvis hälsa ökade när inkomstskillnaderna ökade. Detta gör dock inte Nelander.

Kapitlet är också fullt av obestyrkta påståenden med politisk laddning. Om man till exempel skriver att de klassmässiga skillnaderna i fruktsamhet är större än någonsin bör man bemöda sig om en referens till en källa som visar att så är fallet. Jag tvivlar på att det finns en sådan.

Slutligen ger Kjell Jansson en innehållsrik beskrivning av inkomstfördelningens utveckling under 1990-talet baserad på SCB:s HINK-data. Här framkommer att inkomstskillnaderna ökat under decenniet och att kapitalinkomsterna fått en ökad betydelse. Min enda invändning är att han starkare hade kunnat betona hur svårt det är att mäta kapitalinkomster på ett tillförlitligt sätt. Distinktionen mellan reala och nominella kapitalinkomster nämns över huvud taget inte av Jansson.

Även om flertalet artiklar är utmärkta var och en för sig tycker jag att Agora i allt väsentligt har misslyckats med sitt syfte att på ett förtroendeingivande sätt beskriva utvecklingen av den svenska inkomstfördelningen och varna för konsekvenserna av stigande inkomstklyftor. För det första är beskrivningen av den svenska inkomstfördelningens utveckling svag. Sådan beskrivning återfinns i flera av kapitlen men är inte på något sätt samordnad. Det märks att flera av kapitlen ursprungligen har skrivits för andra syften och mer eller mindre direkt har översatts till svenska. Uppgiften att Sverige sedan början av 1980-talet har haft den kraftigaste ökningen av inkomstspridningen efter Storbritannien – något som betonas mycket starkt i inledningen, på bokens omslag och av Sven Nelander – återfinns i kapitlet av Frade & Darmon. Det är oklart vilken datakälla de har använt för detta syfte, men troligen är det LIS-data utan någon korrigering för den förändring av den svenska inkomststatistiken som ägde rum i samband med skattereformen 1991 då inkomstbegreppen blev ”bredare”. Detta skift i statistiken, som (dock

enligt något osäkra skattningar) påtagligt ökade inkomstspridningen, framgår tydligt av flera andra bidrag i boken, men det är inte så lätt för två spanska forskare att känna till detta.

Kjell Janssons värdefulla kapitel visar på andra mätproblem. Det har till exempel länge varit känt att det svenska hushållsbegreppet inte varit jämförbart med det som används i andra länder som ingår i LIS. Kjell Jansson och hans kolleger vid SCB har lagt ned ett stort arbete för att avhjälpa detta problem och redovisar resultat som bygger på så kallade ”kosthushåll”, vilket närmast motsvarar vad som används i andra länder. I bokens allra sista tabell redovisar han nya beräkningar som visar att både inkomstspridning och relativ fattigdom var klart lägre i Sverige än i Finland, Danmark och Norge i slutet av 1990-talet, och skillnaden till länder som Tyskland och Nederländerna var ännu större. Detta resultat tycks ha gått redaktören förbi. Om man skall argumentera för att en ökande inkomstspridning sedan början av 1980-talet har lett till att ”Sverige gått isär” krävs det onekligen lite mera nyanser i framställningen än vad Ingemar Lindberg lyckats mobilisera.

Det hade också varit på sin plats att någonstans understryka att all beskrivning av inkomstskillnader är baserad på årsinkomster. Vad 1990-talet har inneburit för inkomster baserade på längre tidsperioder än ett år är såvitt jag känner till inte undersökt trots att det nu finns ganska goda data för detta ändamål.

Den andra stora bristen är att inget av kapitlen riktigt kan visa att de ökande inkomstklyftorna verkligen har satt så påtagliga spår att man kan hävda att ”Sverige går isär”.

Förmodligen är syftet med kapitlen om invandrarnas situation att visa på klyftor som uppstår i ett ojämnt samhälle. Men jag tycker inte att detta är ett slagkraftigt exempel i sammanhanget. Det är trots allt i första hand flyktinginvandrare som haft det svårt i Sverige under 1990-talet och den internationellt sett generösa svenska

flyktingpolitiken måste ses som ett starkt uttryck för jämlikhetsambitioner i ett vidare globalt perspektiv. Det är knappast förvånande att flyktinginvandrare har svårare att etablera sig på en ny arbetsmarknad än invandrare som kommit av arbetsmarknadsskäl. Det är heller inte förvånande att inträdet på arbetsmarknaden gått särskilt trögt under 1990-talets kris.

Personligen tycker jag det är synd att Agora inte har lyckats med sitt syfte. Även om Sverige så sent som i slutet av 1990-talet mycket väl kan ha haft västvärldens jämnaste fördelning av de disponibla årsinkomsterna har troligen inkomstskillnaderna ökat en del under 1990-talet. Det är mycket möjligt att denna utveckling fortsatt sedan 1998, vilket är det sista året med inkomstdata, och att den fortsätter framöver. Det kan därför vara rätt tid för en insiktsfull varningsrapport som pekar på olika risker med större inkomstskillnader. Jag vill hävda att det finns mycket empiriskt stoff att hämta till en sådan rapport i dagens nationalekonomiska forskning. Ett kapitel baserat på Richard Freemans forskning om löneskillnader och kriminalitet skulle passa bra in i en sådan rapport.¹ Och det fina kapitlet om barnfattigdom av Bradbury & Jäntti hade blivit ännu slagkraftigare om det hade följts upp av en artikel som sammanfattade den forskning som bland andra Greg Duncan bedrivit om orsaksambanden mellan fattigdom i barndomen och utvecklingen senare livet.²

Boken hade utan tvekan också blivit bättre om Agora hade utsett en erfaren forskare som medredaktör. Förutom att bidra till bättre källgranskning och forskningsöversikter hade en sådan redaktör upptäckt alla märkliga uttryck som blir resultatet när etablerade vetenskapliga begrepp mekaniskt översätts från engelska till svenska.

ANDERS BJÖRKLUND

*Professor i nationalekonomi vid
SOFI, Stockholms universitet*

Referenser

- Borjas, G J, [2000], "Ethnic Enclaves and Assimilation", *Swedish Economic Policy Review*, vol 7(2), s 89-122.
- Duncan, G & Brooks-Gunn J (red), [1997], *The Consequences of Growing Up Poor*, Russell Sage, New York.
- Edin, P-A, Fredriksson, P & Åslund, O, [2000], "Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants – Evidence from a Natural Experiment", Working Paper 2000:9, IFAU, Uppsala.
- Freeman, R E, [1999], "The Economics of Crime", i Ashenfelter, O & Card, D (red), *Handbook of Labor Economics*, Vol 3C, Elsevier, North-Holland.

¹ Se till exempel Freeman [1999].

² Se till exempel Duncan & Brooks-Gunn [1997].